

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆՆԵՐ

Բախտիար Յովակիմեան. *Հայոց Ծածկանունների Բառարան*, Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն, Երեւան, 2005, 788 էջ:

ՎԱՐԴԻ ՔԷՇԻՆԱՆ
Vartyk@armenia.com

Երեւանի Պետական Համալսարանի Հրատարակչութիւնը Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Բաժնի հետ գործակցաբար, ընթերցող ուսումնասիրողին կը մատուցէ հերթական անակնկալը. հրապարակի վրայ է երկար սպասուած կորողային աշխատութիւն մը՝ Բախտիար Յովակիմեանի *Հայոց Ծածկանունների Բառարանը*, հեղինակին շուրջ կէտարեայ աշխատանքին արգասիքը:

Ուրախութեամբ կ'ողջունենք այս հատորին ծնունդը, որուն լոյսին գալը կը սպասէինք անհամբերութեամբ, տեղեակ ըլլալով անոր աւարտուն վիճակի մէջ տարիներու տժգունող սպասումին: Եւ որքան լաւ է, որ այս գործին նուիրեալ, անոր արժէքին ու կարեւորութեան գիտակից անձերու շնորհիւ, վերջապէս հանրութեան սեփականութիւնը կը դառնայ հանրագիտարանային տարողութեամբ, իր տեսակին մէջ եզակի այս աշխատութիւնը:

Այո՛, ծածկանուններու բնագաւառը հայ իրականութեան մէջ սակաւ ուսումնասիրուած, բայց մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող ոլորտներէն է, որ գուտ գիտական նշանակութենէն զատ, ունի գործնական արժէք, երբ ծածկանունով հանդէս եկած հեղինակի մը բացայայտումը կը դառնայ էական անհրաժեշտութիւն: Վաղուց արդէն խիստ զգալի էր ծածկանուններու նման ընդարձակ բառարանի մը կարիքը: Ան իրաւամբ լաւ նուէր մըն է գիտական-ստեղծագործական, մամուլի եւ տպագրութեան, գրականութեան, պատմութեան, ինչպէս նաեւ յարակից այլեայլ հարցերով զբաղող բանասէր ուսումնասիրողին համար, գտնելու, ճշդելու եւ ըստ արժանւոյն գնահատելու խընդրոյ առարկայ հեղինակը, ի յայտ բերելու մոռացութեան մատնուած նիւթերն ու անոնց հեղինակները:

Երեւանի Ե. Չարենցի Անուան Գրականութեան Եւ Արուեստի Թանգարանի Թատրոնի Բաժնի Վարիչ, քատերագետ, բանասէր Բախտիար Յովակիմեանը, մասնագիտական շրջանակներուն առաել ծանօթ է քատրոնի պատմութեան, հայ բեմարուեստին ու բեմի գործիչներուն նուիրուած իր ուսումնասիրութիւններով: Տարիներու ընթացքին լոյսին բերած իր աշխատութիւնները այս առանցքին շուրջ կը դառնան արդէն. բայց ինչ որ աւելի կարեւոր է՝ նոր, անծանօթ, յաճախ մոռցուած էջեր կը բանան այս դաշտին մէջ:

Ուշադիր, զննող հայեացքը, իր այդ ուսումնասիրութիւններուն մէջ արդէն կրնար նշմարել հեղինակին պրպտելու, փաստեր ու դէպքեր բացայայտելու անհատնում կամքն ու եռանդը: Եւ ահա այսպիսի աշխատանք մը՝ ինչպիսին

է *Ծածկանունների Բառարանը*, թեև բնոյթով խիստ տարբեր, տրամաբանական շարունակութիւնը կարելի է նկատել բեղուն հետազօտողին տարիներու տրնաջան պրպտումներուն:

Տակաին ուսանողական տարիներէն, Յովակիմեան, իր հիմնական աշխատանքին զուգահեռ, զբաղած է հայ հեղինակներու ծածկանուններու վերծանումով: Իրեն յատուկ գիտական բարեխղճութեամբ ու բժախնդրութեամբ, Յովակիմեան հաւաքած ու վերծանած է ԺԶ. դարէն մինչեւ մեր օրերը լոյս տեսած՝ ինչպէս հայերէն, այնպէս ալ շարք մը օտար լեզուներով (ստոյգ՝ 17 լեզուով) պարբերական մամուլի եւ գրականութեան մէջ ծածկանունով հանդէս եկած աւելի քան 8000 հայ հեղինակի 25.000 ծածկանուն:

Այստեղ յիշենք, որ ընդարձակ այս բառարանէն առանձին բաժին մը՝ Յեղասպանութեան զոհ դարձած գործիչներու ծածկանուններու ցանկը, հեղինակը դեռ տարիներ առաջ, հրատարակած էր *Էջմիածին* ամսագրին մէջ¹: Նոյնին համալրուած եւ աւելի ընդարձակ տարբերակը, վերջին տարիներուն լոյս տեսաւ նաեւ առանձին գրքոյկով՝ *Հայոց Յեղասպանութեան Նահատակ Գործիչների Ծածկանուններ* (Երեւան, 2002, 78 էջ):

Ներկայացուող աշխատութիւնը կը բացուի հեղինակին սեղմ, բայց ընդգրկուն յառաջաբանով, ուր նախ քննութեան կ'առնուի ծածկանուն բառը. ակնյայտ է, թէ բառարանի հեղինակը որքան բժախնդրօրէն վերաբերած է «ծածկանուն», «կեղծանուն», «գրական անուն» եւ ասոնց համարժէք հասկացութիւններուն, ըստ այդմ հիմնաւորելով «ծածկանուն» եզրին համապարփակ իմաստը: Առանձին հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն ծածկանուններու գործածութեան, ծածկանունի դիմելու հիմնական պատճառներուն եւ առհասարակ ծածկանուններու վերաբերեալ հեղինակին կարգ մը դիտարկումներն ու ընդհանրացումները:

Ծածկանուններու գործածութիւնը յատուկ է բոլոր ժամանակներուն եւ ժողովուրդներուն: Համաշխարհային մշակոյթը հարուստ է այնպիսի դէմքերով, որոնք առաւել յայտնի են իրենց ծածկանուններով, ինչպէս՝ Անաթոլ Յրանս, Մոլիէր, Հանրի Վերնէօյ, Շահան Շահնուր, Գառգու: Տարբեր են անշուշտ, ծածկանունով հանդէս գալու պատճառները: Մեծ է թիւը այն հեղինակներուն, որոնք ծածկանունին դիմած են անձնանունը աւելի բարեհունչ դարձնելու նպատակով: Ընդ որում՝ ծածկանուններու գործածութիւնը աւելի յատուկ է ստեղծագործական աշխարհի մարդոց, արուեստի եւ գրականութեան մշակներուն:

Սակայն ծածկանունի դիմելու հիմնական եւ ըստ էութեան բուն նպատակը կը կայանայ իրականութիւնը քօղարկելու, հեղինակին իրական անունն ու անոր ով ըլլալը բացցնելու մէջ, գլխաւորաբար հասարակական, քաղաքական հալածանքներէ խոյս տալու նպատակով:

Իւրաքանչիւր ժողովուրդ, քնականաբար, իր առանձնայատուկ վերաբերմունքն ու դրսեւորումը ունեցած է ծածկանուններու հանդէպ, կապուած՝ հասարակական, մշակութային կեանքի զարգացման ու անոր ընթացքին հետ: Հայ իրականութեան մէջ ծածկանուններու գործածութիւնը, ինչպէս յայտնի է,

առաելաբար կ'առնչուի մեր ժողովուրդի պատմական ճակատագրին: Հասարակական, քաղաքական ճնշումներու, անապահովութեան ու մերթ խառնակ պայմաններու հետեւանքով հեղինակներ, խմբագիրներ, լրագրողներ, մամուլի աշխատակիցներ, այլեւայլ հետապնդումներ խուսափելու համար յաճախ դիմած են ծածկանունի օգնութեան:

Յառաջաբանին յետագայ շարադրանքին մէջ, ինչպէս եւ կը սպասուէր, հակիրճ ակնարկ մը նետելով ծածկանուններու հետագօտման համաշխարհային փորձին ու ձեռքբերումներուն, Յովակիմեան հանգամանօրէն անդրադարձած է հայ հեղինակներուն այս ասպարէզին ներդրած աւանդին, արժեւորելով ու գնահատելով իւրաքանչիւր աշխատանք ըստ բնոյթի, կառուցուածքի եւ մշակուածութեան աստիճանի, ընդ որում յիշատակելով հայրենի եւ սփիւոքահայ շարք մը հեղինակներու ո՛չ միայն երատարակուած, այլեւ անտիպ աշխատութիւնները: Հանրագումարի բերելով այս ամէնը, հեղինակը յատուկ կերպով կ'ընդգծէ ծածկանուններու բառարանի մը կարեւորութիւնն ու դերը մեր իրականութեան մէջ:

Արդարեւ, հայ իրականութեան մէջ ծածկանուններու վերժանումով շատեր գրադած են: Ի. դարու սկիզբներէն այդ ուղղութեամբ նկատառելի ձեռքբերումներ արձանագրուած են, սակայն ցարդ հրատարակուած աշխատութիւնները իրենց ընդգրկած նիւթի ու ծաւալի առումով մասնակի բնոյթ կը կրեն, տրուած ըլլալով, որ մեծ մասամբ նուիրուած են որոշ ժամանակաշրջանի կամ բնագաւառի:

Ինքնին հասկնալի է, թէ աւելի քան 780 էջ եւ 25.000 բառայօդուած՝ ծածկանուն կազմող հատորը ինչպիսի լայն ընդգրկում ունի: Աւելցնենք, առաջին անգամ հայ գիտական շրջանառութեան կը դրուի ծածկանուններու այսպիսի ստուարածաւալ բառարան մը, որ աչքի կը զարնէ նիւթի լայն ընդգրկումով, գիտական մանրագնին մշակուածութեամբ եւ աղբիւրագիտական հարուստ բովանդակութեամբ:

Փաստօրէն, առաջին անգամ ի մի բերուած եւ մէկ ամբողջութեան մէջ ներկայացուած են հայ ժողովուրդի երկու հատուածները՝ իրենց ճիւղատրուսներով, արեւելահայ եւ արեւմտահայ, հայրենի եւ սփիւոքահայ հեղինակներու ծածկանունները՝ իրենց ճոխ բազմազանութեամբ:

Հեղինակը կարկինը լայն բանալով ստեղծած է ծածկանուններու իւրայատուկ հանրագիտարան, համապարփակ կերպով ներկայացնելով ամենատարբեր բնագաւառներու մէջ ծածկանունով հանդէս եկած լայն հասարակաշերտեր: Բացայայտուած են հայ առանձին գործիչներու մինչեւ օրս շատերուն անյայտ ծածկանուններ: Նկատենք, որ ընդգրկուած են ծածկանունի ինքնուրոյն արժէք ձեռք բերած բոլոր միատրները՝ ամբողջական ծածկանուններ, կրճատ ստորագրութիւններ, սկզբնատառեր, եւն.:

Այս յատկանիշերը ի մտի ունենալով է, որ հեղինակը աշխատութիւնը կոչած է *Հայոց Ծածկանունների Բառարան*:

Մեր կարծիքով, ներկայացուող աշխատութեան յաջողութեան հիմնական գրաւականը կը կայանայ նիւթի համապարփակ մատուցման մէջ: Այս պա-

բազային նկատի ունինք բառարանային միատրոններու՝ այսինքն ծածկանուններու վերծանման համակարգը, աղբիւրներու մէջ տեղ գտած տուեալներու, գրականութեան, մամուլի եւ յարակից բոլոր հնարատրութիւններու, բնդիտայ բանաւոր վկայութիւններու օգտագործումը: Յովակիմեան յենելով ծածկանուններու բնագաւառէն ներս հայ եւ օտար ուսումնասիրողներու ճիշդ սկզբունքներուն վրայ եւ մերժելով անոնց թոյլ տուած որոշ թերութիւններն ու բացթողումները, որդեգրած է ծածկանուններու օրինաչափութիւններու վրայ հիմնուած դասակարգման հիմնական եղանակ:

Ներկայացուող բառարանը մեծապէս շահած է աղբիւրագիտական ճշգրտութեան, նիւթին առնչուող բազմաքանակ ու բազմապիսի գրականութեան մանրակրկիտ օգտագործման, գիտական պատշաճ մատուցման տեսակէտով: Ակնյայտ է, որ հեղինակը չափազանց կարեւոր տեղ տուած է աղբիւրներուն, համարելով զանոնք ծածկանուններու ուսումնասիրման հիմնարարը:

Հիմնական այս յատկանիշերուն կողքին բառարանը օժտուած է շարք մը արժէքատր կողմերով: Հարկ կը համարենք անդրադառնալ անոնցմէ մի քանիին:

Նախ եւ առաջ պէտք է ընդգծել աշխատութեան հիմնաւոր, նպատակային կառուցուածքը, հեղինակներու եւ նիւթերու յստակ դասակարգման եղանակը, որ միաժամանակ հնարատրութիւն կ'ընձեռնէ բացայայտել ծածկանունով հանդէս եկած հեղինակը, ինչպէս նաեւ ամփոփ տեղեկութիւններ քաղել անոր մասին: Ըստ այդմ բառարանը կազմուած է «Ծածկանուններ» եւ «Հեղինակներ» հիմնական մասերէն: Երկու իրարմէ տարբեր, բայց զիրար լրացնող այս բաժինները առաւել ամբողջական եւ լիարժէք հանգամանք մը ապահոված են աշխատութեան:

Այսպէս, առաջին՝ «Ծածկանուններ» խորագրուած բաժինը կը ներկայացնէ ծածկանուններու ցանկը, ուր այբբէնական շարքով իրարբանչիւր միատրի՝ ծածկանունին դիմաց հաւասարման (=) նշանով կը տրուի ծածկանունը կրող անձին իրական անունը, ապա կը նշուի աղբիւրը, հաղորդելով, թէ՛ տուեալ հեղինակը ո՞ր եւ ե՞րբ ստորագրած է տուեալ ծածկանունով:

Այլազանութեամբ հարուստ եւ տարածուն այս բաժինին մէջ առանձին գլուխներու տակ ամփոփուած են՝ ա) հայ պարբերական մամուլի եւ գրականութեան, բ) ձեռագիր եւ խմորատիպ մամուլի, գ) ռուսերէն պարբերական մամուլի եւ գրականութեան դ) այլ լեզուներով պարբերական մամուլի եւ գրականութեան մէջ հանդէս եկած հայ հեղինակներու ծածկանունները:

Կը թուի թէ այսքանն իսկ բաւարար պիտի ըլլար ծածկանունով ստորագրած այս կամ այն հեղինակին ինքնութիւնը պարզելու համար, սակայն բառարանը կազմող հեղինակը շահմանափակուելով սոսկ ծածկանունը վերծանելու աշխատանքով, բառարանը հարստացուցած է կարեւոր եւ խիստ անհրաժեշտ՝ «Հեղինակներ» ընդարձակ բաժինով, որ կը կազմէ հատորին հիմնական եւ բաղկացուցիչ երկրորդ մասը:

Հեղինակային այս բաժինով կը ներկայացուի ծածկանուան միս արժեքը՝ հեղինակին մականուն-անուն-հայրանունը, ծննդեան-մահուան ժամանակն ու վայրը, (որքան յաջողուած է պարզել), զբաղմունքն ու մասնագիտութիւնը, ապա բուարկուած են ծածկանունները: Հոգեւոր գործիչներու պարագային՝ հոգեւոր անունին դիմաց փակագիծի մէջ նշուած է նաեւ աշխարհական՝ աւագանի անունը: Տեղանուններուն հին անուններուն կողքին՝ փակագիծի մէջ տրուած են անոնց նոր անուանումները: Անյայտ տուեալները փոխարինուած են հարցական (?) նշանով:

Կարեւոր է նկատել, որ իրաքանչիւր պարբերականին կից՝ փակագիծի մէջ կը տրուի նաեւ հրատարակութեան վայրը, նկատի առնելով, որ յաճախ միեւնոյն անունով մէկէ աւելի պարբերականներ լոյս տեսած են տարբեր երկիրներու եւ քաղաքներու մէջ:

Այսպէս, առաւելապէս ծածկանունով յայտնի հեղինակին իրական անուն-մականունը պարզելու համար, պէտք է դիմել Հեղինակներու Ցանկին, ուր տրուած են հեղինակին մասին իրազեկող համառօտ տուեալները եւ ծածկանունները: Այստեղ ամփոփ տեղեկութիւններ կը տրուին ամենատարբեր բնագաւառի գործիչներու եւ հեղինակներու մասին: Իրօք, աշխատութեան այս բաժինը կարելի է նկատել իւրայատուկ հանրագիտարան:

Որպէսզի ամբողջական դառնայ պատկերը, բերենք օրինակ մը.

Սասկան վարդ. (վարդապետ) = Դանիէլեան Ներսէս վարդ.

Բիւզանդիոն (Կ. Պոլիս) 1900-1914 թ.թ.: Բիւրակն (Կ. Պոլիս) 1900 —

No 24: Դայլայլիկ (Կ. Պոլիս) 1914 — No 2, 4, 22: Լոյս (Կ. Պոլիս) 1905 —

No 4, 13: Մաղիկ (Կ. Պոլիս) 1899 — No 55: Մաղիկ (Կ. Պոլիս) 1903 — No

5-8, 10... եւն.:

Աւելցնենք, որ Եղեռնի նահատակ այս հոգեւորականը գեղարուեստական, պատմական, կրօնական ստեղծագործութիւններով հանդէս եկած է ժամանակի պարբերական մամուլի էջերէն, եւ ստորագրած է աւելի քան տասը ծածկանուններով: Կարելի է պատկերացնել, թէ ինչպիսի օգտակար դեր կրնայ կատարել սոյն բառարանը, երբ առանց երկար ու հոգեմաշ փնտրոտորքներու, կարելի է ձեռքի տակ ունենալ հեղինակին զանազան ստորագրութիւններով հոս ու հոն ցրուած գործերը: Մեր ըսածը համոզիչ դարձնելու համար բերենք նոյն՝ Սասկան վարդապետին վերաբերող բառայօդուածը՝ Հեղինակներու Ցանկէն.

Դանիէլեան Ներսէս (Գէորգ Յովհաննէսի) եպսկ. (16.05.1868,

Զէյթունի Եարփուզ գ. — սպան. 1915 Նոզդատ) - բանասէր:

Մածկ. 1) Խօսնակ 2) Կիլիկեցի 3) Մեղրունի 4) Ներսէս վարդապետ

5) Ս. 6) Ս. Վարդ. 7) Սիսական Արեղայ 8) Սասկան 9) Սասկան Արեղայ

10) Սասկան վարդ. (վարդապետ):

Նման օրինակները ըստ էութեան կը կազմեն հատորին ամբողջութիւնը:

Այսպիսով ընթերցող-ուսումնասիրողը կրնայ դիւրութեամբ տեղեկութիւններ քաղել ո՛չ միայն ծածկանունը գործածող հեղինակին մասին, կը ծանօթանայ նոյն հեղինակին գործածած այլ ծածկանուններուն, այլեւ, որ աւելի

կարելու է, իր ձեռքին տակ կ'ունենայ զինք հետաքրքրող հեղինակին վերաբերեալ աղբիւրներու հարուստ ցանկ մը: Աշխատանքը աւելի լայն իմաստով գրական իրայատուկ տեղեկատուի դեր կրնայ կատարել, այլ խօսքով ուղեցոյց-բանալի ըլլալ ծածկանունով ստորագրած հեղինակին մամուլի, գրականութեան մէջ ցրուած, յաճախ մոռացութեան մատնուած էջերը երեսան հանելու համար, որ անկասկած մեծ նպաստ մը պիտի ըլլայ ուսումնասիրող հետազօտողին համար:

Բառարանին գործնականութիւն հաղորդելու նպատակով, ծածկանունները կը ներկայացուին հետեւեալ շորս բաժիններու մէջ՝

1. Հայ պարբերական մամուլի եւ գրականութեան մէջ,
2. Չեռագիր եւ խմորատիպ մամուլի մէջ,
3. Ռուսերէն պարբերական մամուլի եւ գրականութեան մէջ,
4. Այլ լեզուներով պարբերական մամուլի եւ գրականութեան մէջ:

Բոլոր բաժինները կազմուած են այբբենական կարգով, հետեւեալ հերթականութեամբ. ա) սկզբնատառեր, բ) կրճատ ստորագրութիւններ, գ) ամբողջական ծածկանուններ: Հատորը կ'եզրափակեն յաւելացանկն ու աղբիւրներու ընդարձակ ցանկերը:

Երբ մանրամասն ծանօթանանք այդ ցանկերուն անկարելի է չնկատել ու չհիանալ, թէ ինչպիսի մանրամասնութեամբ եւ անդուլ աշխատանքով հեղինակը հաւաքած, դասակարգած է հազարաւոր ծածկանուններ, եւ ինչպիսի համբերութեամբ, հետեւողական աշխատանքով կրցած է յաղթահարել խիստ աշխատատար ու դժուարին այս գործը:

Կանխեցիմք վերը ըսելու, թէ՛ աշխատութիւնը կազմուած է հայ եւ օտար լեզուներով լոյս տեսած պարբերական մամուլի, գրականութեան, ինչպէս նաեւ տարաբնոյթ աղբիւրներու հարուստ հենքի վրայ: Ակնյայտ է որ հեղինակը խորութեամբ հետազօտած է հայ եւ օտար լեզուներով լոյս տեսած պարբերական մամուլը, բազմատեսակ եւ բազմաքանակ գրականութիւն, որ հիմք հանդիսացած է ոչ միայն սոյն բառարանի կազմութեան, այլեւ մեծապէս նպաստած է ծածկանուններու վերծանման, բացայայտման աշխատանքին: Անկասկած, հեղինակին աղբիւրագիտական հմտութիւնը, մամուլի եւ գրականութեան անոր քաջամասօրութիւնը մեծապէս նպաստած են աշխատութեան յաջողութեան, ծածկանուններու յայտնաբերման, սկզբնատառերու վերծանման դժուարին աշխատանքին: Յատկապէս նշելի է յաճախ հանդիպող ծածկանուն-սկզբնատառերու հմուտ վերծանումը: Այս հանգամանքին մեծ ուշադրութիւն է դարձուած, ուստի հարկաւոր է արժանին մատուցել բառարանի հեղինակին՝ իբրեւ հմուտ մասնագէտի, որ իր կեանքի մեծագոյն մասը նուիրած է ծածկանուններու աշխարհին:

Յովակիմեանի աշխատութեան արժանիքներէն մէկն ալ օգտագործուած գրականութեան ընդարձակ ցանկն է, որ կը կազմէ 14 մեծադիր էջ՝ ձեռագիր եւ տպագիր նիւթերու, հայ պարբերական մամուլի, ձեռագիր եւ խմորատիպ մամուլի, զանազան լեզուներով լոյս տեսած պարբերական մամուլի եւ գրականութեան ցանկեր:

Յիշեցինք նաեւ օտարալեզու հրատարակութիւնները ընդգրկելու հեղինակին ջանքերուն մասին, կը պարզուի, որ ծածկանուններու ուսումնասիրման համար անկարելի էր չեն եղած նաեւ օտար լեզուներով լոյս տեսած հրատարակութիւնները:

Նկատենք, որ չափազանց կարելի է տուեալ ծածկանուններու բնագրային հարազատութիւնը պահպանելու հեղինակին նախանձախնդիր վերաբերմունքը: Մասնաւորապէս այնպիսի աշխատութեան մը մէջ, ինչպիսին է *Ծածկանունների Բառարանը*, ուղղագրութեան հարազատութիւնը կարելի է նախապայման մըն է, որուն երաշխիքը տուած է Յովակիմեան:

Ի լրումն այս ամէնուն, աշխատութեան հեղինակը իր այս բազմաշխատ բառարանը օժտած է մէկ այլ կարելի առանձնայատկութեամբ եւս, իւրաքանչիւր անուն եւ ծածկանուն կը տրուի նաեւ արեւելահայ ուղղագրութեամբ: Օրինակ՝

Յակոբ Պատրիարք (Յակոբ Պատրիարք Կոստանդնուպոլսոյ) Հակոբ Պատրիարք (Հակոբ Պատրիարք Կոստանդնուպոլսոյ) = Նայյան Հակոբ պատրիարք:

Նման բառարան կազմելը առաջին հայեացքով կրնայ դիւրին աշխատանք թուիլ, մինչ ըստ էութեան կը պահանջէ հետեւողական մօտեցում, անհատնում նուիրում, անսպառ եռանդի դրսեւորում: Ծածկանուններ հաւաքելը, վերծանելը, բառարանային, գիտական մշակման ենթարկելը, հեղինակներու մասին յաճախ սուղ տեղեկութիւններ հաւաքելը, ծանօթագրութիւններու բաժնին ապահովումը, անկասկած մեծ ջանքեր պահանջած են բառարանը կազմողէն, ուստի կը կարծենք, որ ներկայացուող բառարանը անգնահատելի է յատկապէս նման ջանքերու դրսեւորման տեսանկիւնէն, քանզի հրապարակ հանուած է մեծարժէք աշխատութիւն մը, որ իր հաստատուն տեղը պիտի ունենայ հայագիտական անդաստանին մէջ:

Հեղինակը օգտուած է գլխաւորաբար Հայաստանի, նաեւ Մոսկուայի, Թիֆլիսի, Պարուի, Ս. Փեթերսպուրկի (այսինքն՝ նախկին Սովետական Միութեան) գրադարաններուն, արխիւներուն մէջ գտնուող մամուլի եւ գրականութեան հաւաքածոներէն, այլ խօսքով՝ իրեն հասանելի աղբիւրներէն: Այսուհանդերձ, Յովակիմեան մեծ յաջողութեամբ յաղթահարած է բազում դժուարութիւններու հետ կապուած այս աշխատանքը եւ շնորհիւ իր բժախնդիր, հետեւողական աշխատելաոճին, բանաւոր կամ գրաւոր հարցախոյզներով կրցած է ըստ բաւականին ամբողջական դարձնել գործը, համալրելով յատկապէս սփիւռքի գործիչներու բաժինը:

Աշխատութեան յաջողութեան գրաւականներէն մէկն ալ այն է, որ հեղինակը խուսափած է բառարանը անհարկի տեղեկութիւններով ծանրաբեռնել: Յովակիմեան որդեգրած է հիմնականն ու կարելորդ մատնանշելու համապարփակ սկզբունքը. իւրաքանչիւր ծածկանուն բացատրութեան կ'արժանանայ բառարանային ամփոփ եւ սպառիչ ձեւակերպումով, առանց տարտղնուելու եւ խճողելու յաւելեալ տեղեկութիւններ հաղորդելու ճիգին մէջ:

Թերևս նկատողութեան արժանի միակ կէտը կը վերաբերի հատորին տպարանակին: Մեր կարծիքով այսպիսի կործողային աշխատութեան համար 500 տպարանակը չափազանց փոքր թիւ է, նկատի առնելով անոր օգտակարութիւնն ու ընթերցող լայն շրջանակներու հասցեագրուած ըլլալը:

Բախտիար Յովակիմեանի *Հայոց Ծածկանունների Բառարանը* նշանակալից իրադարձութիւն է ո՛չ միայն ծածկանուններու հետազօտման բնագաւառէն ներս, այլև հայագիտութեան մէջ ընդհանրապէս:

Յաջորդական սերունդներու սեղանի գիրքը ըլլալու կոչուած այս հատորը կու գայ իր փառատը տեղը գրաւել Հրաշեայ Աճառեանի *Անձնանունների եւ Գտնիկ Ստեփանեանի Կենսագրական բառարաններուն* կողքին:

¹ Բ. Տաւուշեցի, «Նահատակ Հայ Մտատրականների Ծածկանուններ», *Էջմիածին*, 1965, Ժ., էջ 31-36, նաեւ՝ 1966, Բ., էջ 52-57: